

**Uitgave van: Historisch Genootschap, Hendrik Ido Ambacht
Historische Vereniging, Zwijndrecht
Jaargang 14 nr. 2
oktober 2000**

Swyndrecht Were

INHOUD:

Hoe was het ook al weer? Deel 2	blz. 2
De klok in de oude Hervormde dorpskerk van Hendrik Ido Ambacht	blz. 15
Vandalisme van kerkbezoekers in de vorige eeuw	blz. 19
Een overlijdensakte uit Soerabaja	blz. 20
Nog éénmaal de Zwijndrechtse veren	blz. 27
Ordonnantie van 't veer op Swyndrecht	blz. 30
Stadsnieuws	blz. 33
Heer Oudelands Ambacht in rep en roer	blz. 34
Romantisch riviergezicht	blz. 35
Colofon	blz. 36

HOE WAS HET OOK AL WEER? - deel 2 -

Een vraag die vaak gesteld wordt, zeker als men oude herinneringen ophaalt. Deze keer “herinneringen aan ’t Ambacht 1913-1924”, van dhr. P. Visser. De vorige rubriek met die titel stond in “Swindregt Were” van oktober 1996, toen dhr. Biesbroek aan het woord was. Dhr. Visser haalt hierin op zijn eigen humoristische, beeldende en relativerende wijze herinneringen op uit zijn kindertijd, die hij op ons dorp doorbracht, alvorens naar Rotterdam te verhuizen. Hij beschrijft zijn belevenissen als kind en laat ons tegelijkertijd een beeld zien van een aantal gewoonten en gebruiken tussen 1913 en 1924. Deze “Herinneringen” zijn geschreven in 1981 en dat is hier en daar te merken in het artikel, omdat sindsdien bijvoorbeeld de school aan de Hoogtstraat en de watertoren gesloopt zijn. Dit bedenkende verwachten we dat veel oudere Ambachters deze beelden zullen herkennen en met enige weemoed, maar ook met plezier, deze “Herinneringen” zullen lezen. Tot slot zij opgemerkt dat de herinneringen uit de kindertijd niet altijd geschiedkundig juist hoeven te zijn.

De Redactie H.I.Ambacht

HET DORP

Thuis heb ik nog een ansichtkaart waarop een kerk, een kar met paard, een slagerij J. van der Ven, een kroeg, een juffrouw op de fiets, het zegt U hoogstwaarschijnlijk niets, maar het is waar ik geboren ben.

Het dorp, ik weet nog hoe het was, de boerenkinderen in de klas, een kar die ratelt op de keien, het raadhuis zonder pomp ervoor, een zandweg tussen koren door, het vee, de boerderijen.

En langs het tuinpad van m'n vader zag ik de hoge bomen staan, ik was een kind en wist niet beter dan dat het nooit voorbij zou gaan.

Wat leefden ze eenvoudig toen, in simpele huizen tussen groen en boerenbloemen en een heg, maar blijkbaar leefden ze verkeerd, het dorp is gemoderniseerd en nou zijn ze op de goeie weg.

Want ziet hoe rijk het leven is, ze zien de televisiekwis en wonen in betonnen dozen, met flink veel glas, dan kun je zien hoe of het bankstel staat bij Mien en d'r dressoir met plastic rozen.

En langs het tuinpad van m'n vader zag ik de hoge bomen staan, ik was een kind en wist niet beter dan dat het nooit voorbij zou gaan.

De dorpsjeugd klit wat bij elkaar in minirok en beatlehaar en joelt wat mee met beatmuziek, ik weet wel 't is hun goeie recht, de nieuwe tijd, net wat u zegt, maar 't maakt me wat melancholiek.

Ik heb hun vaders nog gekend, ze kochten zoethout voor een cent, ik zag hun moeders touwtjespringen, dat dorp van toen het is voorbij, dit is al wat er bleef voor mij een ansicht en herinneringen.

Toen ik langs het tuinpad van m'n vader de hoge bomen nog zag staan, ik was een kind, hoe kon ik weten dat dat voorgoed voorbij zou gaan.

Vrij naar W. Sonneveld "het Dorp"

"Ik was een kind, hoe kon ik weten dat dat voorgoed voorbij zou gaan." Dat zong de onvergetelijke Wim Sonneveld in zijn beroemde liedje "Het Dorp".

Wat weemoedig staarde ik door het hek van de Openbare School aan de Schoolstraat. Het was stil in het kleine zonnige straatje; alleen twee

*De O.L.S.3 aan de Schoolstraat (Later Hoogtstraat) 1914.
Het schoolplein met de kastanjabomen.*

ruziemakende spreuwen op het dak van de antiekwinkel verstoorden de stilte in de nog jonge dag. Eenenzestig jaar geleden werd ik hier met griffel en sponzendoos de school ingesleurd. Ik zag het nut er niet van in en gedroeg mij alsof ik naar een slachtplaats vervoerd werd. De kastanjabomen op het schoolplein waren verdwenen. Op een schoolplaat van de bekende schoolplatentekenaar “Jetses” staat een afbeelding van Teun met aap en een schoolgebouw, met op het plein een schitterende kastanjeboom, en zo hoort het ook, een school zonder boom is een leerkazerne.

Aan de Waalkant, achter Kauling, dicht aan de voet van de Sluis, ben ik geboren, in het eerste huisje van de drie die er nog staan. De huisjes stonden in een laantje met mollige bomen tussen hagelwit grind, en achter het grindpad drie bleekveldjes langs de Waal. Jas van den Herik, vrachtschipper, meerde zijn Hendrika I af, aan het bleekveld van ons huis. De bomen, het witte grind, de bleekveldjes, de “Waal” ter plaatse, alles was verdwenen. Onze buurman ter linkerzijde was kruidenier Van

Kwawegen. Later werd het de groentewinkel van Siem de Waard. Rechts schoolmeester, De Vlaming, hoofd van de Openbare School no. 1 (1) en Jan Molendijk, sluiswachter. De sluizen zijn verdwenen. De ketting-trommels, wingelzen genoemd, de kaapstanders op het dak van de Sluis, alles is op de schroothoop terecht gekomen. In de zomer lag het vlas te roten in de Waal en de afrit Café De Klok - Kerkstraat werd belegd met rieten matten, verzwaard met zand, wat voor de kinderen de tijd was om fluitjes te snijden van het aanwezige riet.

Als de Waal was dichtgevroren, had hij het aanzien van een schilderij van de 16e eeuwse schilder Avercamp. Rijke vlasboeren reden met rinkelende arrensleden over het ijs, beentje over rijdende paren met hun Hollandse krulschaatsen, prik en duwslee waren nog uit de vorige eeuw en het koek en zopietentje met de polkebrokken en warme punch ontbraken niet op de blauwwitte ijsvlakte. Recht tegenover Kauling was een postkantoor, met ervóór een inktzwarte stinksloot, waarop gifgroene gasbellen dreven.

Wat is er veranderd in 't Ambacht, nadat ik in 1924 verhuisde naar Rotterdam. Wat het meest opvalt is de verdwijning van alle huizen aan de Veersedijk, een kale, levenloze vlakte is overgebleven, de Steenplaats, reeds in de 16e eeuw genoemd, is verdwenen evenals scheepsloperij Holland, met de oude villa van Tideman. De Sophiapolder met zijn prachtige grote grasvlakte en vele weidevogels zal eerlang onder het havenslib uit de haven van R'dam verdwijnen. De watertoren steekt nog als een zekere vinger boven de troosteloosheid uit. Binnendijks is veel gebouwd, veel keurige rijtjeshuizen, zeer geriefelijk en kraakhelder, staan naast enkele betonnen opbergdozen, gestoffeerd met struiken en wat magere boompjes. Toch maakt het gehele complex een prettige indruk. Het Achter Ambacht en de Oostendam zijn het minst veranderd. De Kerkstraat, vroeger de belangrijkste straat, wordt hier en daar aangetast door afbraak en nieuwbouw.

Over personen die in mijn tijd in de algemene belangstelling stonden, kan het volgende gezegd worden. De burgemeester had de bijnaam Jaapje bruinbrood, wat zijn ware naam is, weet ik nóg niet. (2). De rijks- en gemeenteveldwachters werden genoemd: Piet Kok en Tameris, Plantfeber (3) was de "dorpsnotaris", de heren Visser en Kooiman, onderwijzers aan

de Openbare School. Biesbroek en Nieuwstraten, de barbiers, Jan Visser en Gijs van Koten, de schilders Frank Rijdsdijk, de scheepsloper en Jonker en Stans de scheepbouwers. De bakkers waren: Timmermans, Alting, Van der Wild en Noordegraaf. Stijnis was de hoefsmid en Seton was fietsenmaker en loodgieter. Jan van Ammelrooij was de slager die de fijnste leverworst kon maken. Kees Lagendijk was schoen- en zadelmaker. Jaap de Lor met de hondenkar, verkocht petroleum en vrouw Den Hartog verkocht biest en door paardekracht gekarnde melk, waarop de klonten roomboter ronddreven. Men kocht zijn melk per pintje. Dr. Kamberg stond bekend als een kundig arts. Hij was een verwijfd type, hield van reukwater en verfijnde kleding. Als mijn moeder ziek was, begroette hij haar steevast met de uitroep: “Dag pop! Hoe gaat het!” Leen Taai was een landloper, die zomer en winter polsmoffen droeg, en altijd een sliert kinderen achter zich aan had. Rooie Teun, een wandelend jenevervat en een zeer agressief persoon is vermoord. De dader kreeg geen hoge straf. Vrouw Provily kwam langs de deur met ellewaar (manufacturen), zigeunervrouwen verkochten koperen treefjes. Bagman bezorgde de krant en was ook doodbidder, evenals Kroos, die een winkel van Sinkel had in de Kerkstraat. Breems zat kruislings op tafel en was kleermaker. Hij dreef ook een snoepwinkeltje, waar je voor een halve cent al een toverbal of een stukje zoethout kocht. De dorpsomroeper maakte bekend dat “hedenmiddag om drie ure op de Sikketrie (gem.huis) zijn af te hale! De margerine en zeepbonne, zegget voort”! Haksteeg aan de Veerlaan bakt geen scholletjes meer, en Dirk Kornet is reeds lang dood. Om nog even terug te komen op de figuur Kroos. Deze kwam “aanzeggen” als er iemand gestorven was. Dat deed hij als volgt: “Beje drin vrouw? Ik kommie eve vertelle dat gisterenavond om ellef ure is gesturreve, Piet Sterkman, dun ouwe, in de leeftijd van 82 jaer en 3 maende. Hij laet een vrouw en drie getrouwde kindere achter”. “Kom passies (even) binnen”, zei opoe tegen de man. “Beje”, zei Kroos, “ik mot nog wijer (verder)”. Ik weet dat ik veel figuren niet genoemd heb, maar die schieten mij wel weer te binnen.

Wat het interieur betreft, kunnen we kort zijn. Als we de woning willen binnengaan middels het klompenhokje, waar het meestal aardedonker is, mogen we blij zijn als we met het maken van een dubbele rietberger het woonvertrek kunnen betreden. Dit vanwege de grote hoeveelheid

klompen. In de kamer een potkachel of fornuis, een omgebouwde petroleumlamp verspreidt, hangend boven de tafel, een lichtsterkte van 40 watt. Enkele stoelen met rieten zitting, een tafel, gedekt met een zeiltje. Aan de muur een boekenrek, bevattende: een bijbel, een flesje Haarlemmerolie, een potje witte kloosterbalsem en de Enkhuizer almanak. Ook aan de muur een reguleur, gekroond met steigerend paard, en dan nog enkele wandspreuken, bijvoorbeeld: Wees een Zegen, of De Heere is mijn Herder. Dit is maar een summiere opsomming. Ik ben uitgegaan van mijn ouderlijk huis en dat van mijn grootouders. Zelf heb ik, toen ik heel jong was, in een kribbe in de bedstee geslapen. Onder de bedstee werden de winteraardappelen bewaard. Pasgeboren kinderen werden degelijk aangekleed en zagen er uit als een vlinderpop of als een rol behang. Wat het speelgoed betreft: een houten paard op wieltes voor de jongens en voor de meisjes een lange lijs of een prentenboek. Meestal waren we uren zoet met wat brandhout of klinkers.

In de zomermaanden, op zaterdag, verscheen de ijscoman op de Oostendam. In kinderogen is deze man een heilige figuur. Uren van te voren drentelden we zenuwachtig rond en keken naar hem uit. Dan was het plechtig ogenblik aangeboren en legden we twee cent in de hand van de ijscoman. Dolgelukkig met het magere wafeltje renden we naar huis en smeekten vader zijn huidige werkkring op te zeggen en een ijscowagentje te kopen.

Gespeeld heb ik in de griend aan de havenkant, voorbij het huis van de familie De Groot, op de plaats waar nu de Alblasserdamse brug ligt. Of ik was aan het vissen vlak voor de sluis. Wanneer ik bij mijn grootouders van moeders kant verbleef, zwierf ik moederziel alleen in de Sophiapolder, waar veel weidevogels waren, o.a. de kievit, tureluur en fuut. In de schemering klonk het weemoedige geroep van de koekoek. Als het avond geworden was en mijn opa zijn voeten warmde in de oven van het fornuis, vertelden mijn ooms, die nog vrijgezel waren, bloedstollende verhalen. Ik weet nog van een verhaal dat ze met veel verve opdienden, dwaallichten aan de Vrouw Geleweg en andere spokerijen, of de waanzinnige moordenaar aan de Muizenkade.

Gekend heb ik nog mijn overgrootouders van vaders zijde. Mijn overgrootvader, grootvader en oom liepen jarenlang, elke dag anderhalf

uur heen en terug naar Dordrecht, waar ze werkten bij “Schulte en Tass”, een timmerwinkel aan de Voorstraat.

Het Kerkplein, met de standplaats voor de autobus H.I.Ambacht-Dordrecht en een kijkje in de Dorpsstraat (Autobusonderneming “Stok” - opgericht 1921)

Het verkeer in ons dorp? Men verplaatste zich te voet, fiets, paard en wagen of schip. Soms zag je een stoomfiets en naar ik meen is “Stok” de eerste geweest die een busdienst begon van Rijsoord naar Zwijndrecht. Dit was in 1921. Wat de fiets betreft, deze was uitgerust met een kaars of carbitlantaarn en een rubber remblokje op de voorband. Als men deftig wilde doen, dan huurde men een koetsje of een caleche (landauwer), maar dat konden de meesten van ons zich niet veroorloven.

Wat de autobus van Stok betreft, U moet zich het volgende voorstellen: een chassis met houten carrosserie, vierkant en lomp. De binnenverlichting bestond uit twee fietslampjes, gordijntjes voor de ramen en tegenover elkaar geplaatste zitbanken, vóór in- en achter uitstappen. De richtingaanwijzers bestonden uit houten pijlen die van binnenuit met een touw bediend werden. Het starten van het vehikel ging gepaard met

geweldige ontploffingen in het inwendige van het monster en er ontstonden gaswolken als bij een explosie van een kernwapen.

De Fop Smit-rederij met zijn raderstoomboten was het mooiste vervoermiddel. Hoe machtig mooi konden deze zwarte zwanen van de Noord het water weg malen als zij overstaken van Alblasserdam naar ons veer. Wie een blik waagde in de machinekamer en van boven naar beneden keek, zag de geweldige krukassen als dinosaurussen uit het moeras naar boven komen. Dan werd er aangelegd aan het veer. De schepraderen maalden in tegenovergestelde richting en veroorzaakten veel schuim en geruis onder de aanlegsteiger. Dan klonk de heldere scheepsbel en een matroos riep met galmende stem: “Hendrik Ido Ambacht!!!!”. Als we een keer met bovengenoemd schip naar R’dam voeren om de beestenbongerd (diergaarde) te bezoeken, dan werd de hele familie door ons kinderen dagen van te voren op de hoogte gesteld en namen we omstandig afscheid, als gold het een reis naar Canada. Als jonge veulens renden we de Veerlaan (4) af naar het veerhuis. In het veerhuis hingen posters van de Holland-Amerika-Lijn en de Rotterdamse Loyd. Tevens kon je er een kogelflesje kopen en een kwattareep. Er gaat een verhaal dat aan het veerhuis een bordje hing met de beroemd geworden tekst: Hier zet men koffie en over. De namen van de Fop Smitboten waren: Quakernaat, President Kruger en Stein (o.a.).

De vrije tijd kon je op verschillende manieren doorbrengen. Er waren mannenzangverenigingen, “Internos” en Ido’s Mannenkoor, Ido’s fanfare en nog een voetbalvereniging. Gijs Biesbroek had een leesbibliotheek en er waren drie herbergen. In de “Vlashandel” heb ik mijn eerste film gezien (1919). Er waren mensen die ’s avonds bij elkaar op bezoek gingen. Men noemde dat: “kort aevonde”. Dan speelde men domino, kaart of gansenbord. Velen hadden een mondharmonica of een citer. Ook hoorde je op zondagmiddag het klagelijk geluid van huisorgeltjes, en de zang van “’t Hijgend hert der jacht ontkomen” klonk alom.

Soms begaven dorpelingen zich naar Dordt, waar dr. Otto, “Otto”, een kwakzalver, een seance hield in gebouw “Kunstmin”. In de Hollandse Beton (5) werden op gezette tijden Fancy Fairs gehouden. In W.O.1 huisden daar Belgische vluchtelingen. Met oudjaarsavond werden op de Oostendam teertonnen verbrand en op Nieuwjaarsdag klonk de rommelpot.

Ambacht telde vele bekwame vaklieden, die veelal in de scheepsbouw werkten in Bolnes of Slikkerveer. Ook werkten er vele vrouwen in het vlasbedrijf aan de Pruimendijk. Men noemde hen zwingelaarsters. Arie Bak was een bekende roeibotenbouwer op de Oostendam; Biesbroek en Kees Singelwald waren klompenmakers.

Wat onze familie betreft, vader was grofsmid, grootvader timmerman, overgrootvader was wagenmaker-timmerman, oom Jaap was sloopsschilder, oom Piet maakte na zijn pensioenering nog stalen roeiboten in zijn achtertuin. Hij was een zeer bekwame vakman, evenals mijn oom Willem. Vermeldenswaard is nog dat oom Jaap jarenlang lid is geweest van de gemeenteraad en vele onbemiddelde dorpsgenoten met raad en daad terzijde stond. Vrijende paartjes vonden wij aan de Muizenkade (Hoge Kade), of in een roeibootje op de Waal. Sint Nicolaas kon je op 's mans verjaardag aantreffen bij Kauling of op de Openbare school aan de Hoogtstraat. Bij Abraham of Joël den Hartog kon elk kind een suikerbeest komen uitzoeken op 5 december. Is het Abraham of Joël? Eén van hen had een runderslachterij op den Oostendam. Levendig kan ik mij nog herinneren hoe ik, nieuwsgierig als ik was, een kijkje nam in de slachterij. Het betrof hier een rituele slachting en dat ging als 't volgt: de koe werd met kettingen aan de poten omgetrokken en hing dan ondersteboven aan de zoldering. Abraham stond een prachtig, heel lang mes te slijpen op een wetsteentje, hij had een calotje op het hoofd. Het mes werd nauwkeurig en vakkundig geslepen. Dit omdat geen bloed het mes mocht raken. Na een kort gebed boog hij zich tot vlak boven het strottenhoofd van de koe. Dan ging het lange mes als een flits door de hals van het dier en een fontein van bloed raakte bijna de balkenzoldering. Onmiddellijk inspecteerde Abraham zijn mes.

Wat sterk in mijn geheugen gegrift staat, zijn de teraardebestellingen in ons dorp. Toen mijn moeder nog jong was, werd er begraven per karos. Ik weet, dat toen "de Pieterman" uit Zwijndrecht de begrafenissen verzorgde. Kroos was de doodbidder. Nog zie ik de zwarte stoet de afrit Veersendijk-Kerkstraat afkomen. Het was een mistige dag, twee paarden gedekt met bijna op de straat hangende rouwlakens, de hoofden versierd met pluimen en steeds met het hoofd knikkend, het schuim aan het bit en ietwat rukkend aan de teugels. Pieterman met pelsjas, breed zittend op de bok van de praalkoets, met ironische blik in de ogen. Ik zag hem als de

Begraafstoet in 1926. Niet in Ambacht.

voerman van de dood. Aals het erg koud was of het regende was zijn uiterlijk nors en kwaadaardig. In de zomer keek hij ietwat spottend vanaf zijn hoge positie op ons neer. Langzaam ging de stoet door de Kerkstraat, waar mannen met ontbloot hoofd en vrouwen met de punt van hun schort voor de mond zich opgesteld hadden langs de huizen. Je kon een speld horen vallen. Alleen de paardenhoeven en een steentje onder de wielen veroorzaakten enig gerucht. Aangekomen bij de gebogen zwarte deuren van het kerkhof, waarboven de waarschuwing: “Zijt ook gij bereid?” stond de trieste stoet stil. De paarden nog briesend, de adem stotend uit de neusgaten in de koude morgenlucht en bijtend op het bit, schraapten met de voorbenen de harde straat. Met enig dof geschuifel vanuit de praalkoets werd de kist op een draagbaar gezet, even later stond men stil in de poort voor de laatste formaliteiten. In de verte strooide de doodsklok zijn weemoedige klanken over de treurende familie. Kroos was ook belast om persoonlijk een doodgeboren kind ter aarde te dragen. Een eenzame figuur door de Kerkstraat met een zwart laken afgedekt kistje onder de arm.

Aan de Kerk bewaar ik nog mijn vreugdevolle, angstige en verdrietige herinneringen. Wat gebeurde er in de oude dorpskerk op zondag tussen de jaren 1915-1920? Opa zegt: “Kom Piet, we gaan naar de kerk”. Aangekomen op het kerkplein zien wij de klokkeluiders bezig om met

handkracht de klok in beweging te houden. Binnen komende, horen wij het gestommel van het plaatsnemen in de bruinegeverfde banken. Vrouwen met krullenmutsen (keuvels), mannen met een schoon boezeroen, de neuzen snuitend met een vierkante meter neusdoek versierd met blauwe balletjes. Een geur van Keuls water hangt in het kerkgebouw, de stoven zijn gezet. Zacht begint het orgel te preluderen en vaag hoort men nog de luidklok. Dan zet het orgel een psalm in en de gemeente is klaar om dominee te ontvangen. Uit de consistoriekamer treedt een breedgeschouderde, lange figuur de kerk binnen. Hij is gekleed in een buitengewoon mooi ambtsgewaad, glanzend zwart fluweel met breed omzoomde matzijden wijde mouwen. Een keurig gestreken bef versiert de toga. Met de baret in de hand blijft hij staan voor het trapje aan de kansel. Eén hand aan de leuning, de andere voor het gelaat, waarschijnlijk voor een kort gebed. Dan betreedt hij onder gezang van de gemeente het spreekgestoelte, legt zijn baret achter zich (ik heb nooit gezien dat hij hem op het hoofd had). Breed staat ds. Willekes, de lorgnet poetsend, de kerkgangers monsterend, voor de lezenaar met de grote statenbijbel. Als een soort Marcus Antonius, die de Romeinse Senaat gaat toespreken, staat hij daar in vol ornaat. En dat weet hij, deze ijdele geweldige redenaar. De artikelen des geloofs worden voorgelezen; “vanwaar hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden”. De manier waarop hij dit uitspreekt, bezorgt de meesten al koude rillingen.

Na enig gezang begint de preek. Een kind van deze leeftijd begrijpt weinig of niets van de ingewikkelde redenering, dus dwaalden mijn ogen af naar de gekleurde vlekjes die dansten op de grafzerken. Zij kwamen gedreven door het zonlicht door de glas-in-lood ramen, tussen Pompe van Meerdervoort en de Dijkgraaf van Wioldrecht de kerk binnen. De luchters aan het tongewelf kaatsten terug in de glazen van de lorgnet van de dominee als hij het hoofd naar achter boog. Dan weer zag je kleine orgelpijpjes blikkeren in het brillenglas. Dan was het weer even rustig als het kabbelen van een klein bergbeekje. Maar dan stak plotseling de storm van onder de luifel weer op en geselde hij de kerkgangers, met armen zwaaiend, wild en woest, de wijde toogmouwen zwiepend rond de polsen, en dan de daverende klap op de Statenbijbel, zodat de koperen sloten tikten tegen de lezenaar.

Als de rouw in de kerk gedragen werd, ging het er wat rustiger aan toe. Dominee sprak dan van: “weer is een jong kind uit ons midden weggerukt”, zijn stem was zacht en troostend: “Arme ouders, arme familie”. Dan kwamen vele neusdoeken tevoorschijn en de pepermunt ging rond. Dan verlieten wij de kerk; de zon scheen, het was een prachtige zomerdag.

Het waren woelige tijden. Gezangen of psalmen, daar ging het om. Als dominee de klemtoon in de preek verkeerd legde of een komma vergat, ontstond er, bij wijze van spreken, een nieuw kerkgenootschap.

Bijna aan het eind gekomen van dit schrijven, moet ik toegeven dat ik veel niet heb genoemd: de Spaanse griep en de wenende vrouwen aan de sjalottentobbe. Of onze Ambachtse kromtaal, die ik reeds aantrof in oude familie-akten uit de 17^e eeuw, waarin toen reeds gesproken werd van: taefeltie, kommegie, een hortie, passies, enz.

Ik denk nog wel eens aan al die dingen en soms hoor ik het spuiwater uit de oude sluisdeuren nog ruisen. Ik was toen nog kind en dacht dat het nooit voorbij zou gaan.

Pieter Corn.zn Visser
geboren aan de Waal, dichtbij de Sluis te
Hendrik Ido Ambacht, 7 november 1913.
(Schiedam, april 1981)

- 1) Bedoeld wordt, de eerste openbare lagere school in “’t Steegje”, achter de Hervormde Kerk, nu Oordenweg geheten.

- 2) Burgemeester F.R.v.d.Wedden, burgemeester van 1915-1926.
- 3) Dhr. Plantfeber was in die tijd de gemeentesecetaris
- 4) De huidige Veerweg.
- 5) De Hollandse Betonfabriek was ook aan de Veerweg gevestigd, links tegenover scheepswerf, nu Alblas, vroeger Jonker & Stans.

Op 30 november 1985 overleed dhr. P. Visser. Een ongeneeslijke ziekte velde dit zeer actieve lid van ons genootschap op 72-jarige leeftijd. Kort daarvoor was hij vanwege zijn verdiensten de eerste die tot erelid benoemd werd. Hij en zijn vrouw woonden op dat moment in Schiedam.

DE KLOK IN DE OUDE HERVORMDE DORPSKERK VAN HENDRIK IDO AMBACHT

HET GEBRUIK VAN KLOKKEN

Klokken zijn er al eeuwen lang. Onze voorouders luidden de klokken uit angst voor boze geesten. In de 7^e eeuw was er al een klokkenwijdings-formulier. Het was een tijd waarin bijgeloof de mensen angstig maakte. Ook was er angst voor het overlijden van een dierbare als gevolg van een mogelijk aanwezige duivel in huis. Deze duivel moest verjaagd worden met het luiden van een klok. Voor mannen moest dat in 300 klokslagen gebeurd zijn en voor kinderen en vrouwen met 200 klokslagen. De laatsten werden geacht onschuldiger te zijn dan de mannelijke bevolking.

De klok en het uurwerk van een kerktoeren speelden een belangrijke rol in het dagelijks leven van de bevolking. Horloges waren er niet voor de arbeider die op het land zijn werk deed en in lang niet ieder huishouden was een uurwerk. Het klokgeluid bepaalde het dagelijks levensritme. Het klokgeluid gaf aan wanneer er begonnen moest worden met werken, wanneer het schafttijd was en wanneer het einde van een lange en zware werkdag was aangebroken.

Bij nationale gebeurtenissen werden en worden nog steeds de klokken in het hele land geluid. In 1936 kregen alle kerken het verzoek de klokken tussen 19 december en 7 januari dagelijks te luiden. Dit ter gelegenheid van het huwelijk van prins Bernhard en prinses Juliana. In 1945 klonken de bevrijdingsklokken het volk als muziek in de oren.

En ook heden ten dage kunnen we ons een zondag zonder klokgeluid niet voorstellen zonder de oproep van de kerken om ter kerke te gaan.

Bij een aantal kerken werd en wordt ook de klok geluid als tijdens de kerkdienst het “OnzeVader” gebeden wordt, het gebed wat Jezus zijn discipelen leerde en indirect ook de huidige christenen. Nog steeds maakt dit gebed een belangrijk onderdeel uit van de liturgie van veel kerken.

Maar een oud gezegde met betrekking tot klokken luidt: “Ick donder vreucht met myn geluyt, in droefheid krijt ick klagend uyt”.

Ook in droeve dagen is en was de klok de metgezel van de dood. Zo werden na het overlijden van koningin-moeder Emma op 28 maart 1934

op 21 maart driemaal daags een uur lang de klokken geluid en op de dag van haar begrafenis vond hetzelfde klokkenritueel plaats. Evenzo speelde de klokken op dezelfde wijze hun rol bij het overlijden van prins Hendrik op 7 juli van datzelfde jaar. Bij de dood van koningin Wilhelmina op 28 november 1962 beierden de klokken tweemaal een uur en bij de begrafenis driemaal een uur. Het klokkenluiden bij de begrafenis van gewone stervelingen is tegenwoordig, maar misschien vroeger ook al, veel korter, meestal gedurende de gang naar het kerkhof, maar kan op verzoek ook wel langer gedaan worden.

Veel Ambachters herinneren zich het noodklokluiden in de nacht van de watersnoodramp op 3 februari 1953. Een beangstigend geluid, waarbij de klepel aan een kant tegen de rand van de klok geslagen werd. Dat ging uren aaneen door. Tezamen met de loeiende storm, de duisternis en de waterstand tot bovenaan de Veersedijk (het industriegebied was er nog niet) vormde dat voor de toen nog vele dijkbewoners een gebeurtenis om nooit te vergeten. Zelfs de Sophiapolder was totaal verdwenen en een binnenzee van de Veersedijk tot aan Papendrecht bepaalde het beeld bij het krieken van de dag. Dit moet alle eeuwen door gewoon geweest zijn bij een stormramp. Zo begeleiden klokken ons dagelijks leven van geboorte tot overlijden. Iets om even bij stil te staan.

DE KLOK VAN DE OUDE HERVORMDE DORPSKERK

De klok in de oude Hervormde Dorpskerk is een product van de klokkengieter Quirin de Visser te Rotterdam en heeft de cis klank. De klok werd in 1707 gegoten in opdracht van de Episcopal Church, eveneens te Rotterdam. De klok weegt 206 kg en heeft een diameter van 60 cm en heeft het registratienummer 11M30, zij had en heeft dus de z.g. M-status. Dat wil zeggen het is een klok die onder de Rijksdienst voor de Monumenten valt en als zodanig rijksbescherming geniet. Wanneer de klok in de dorpskerk werd ingehangen is op dit moment nog niet bekend.

Het opwinden van de torenklok was het werk van onze dorpssmit Willem Stijnis, die rond 1857 aan de Hoge Kade een smederij was begonnen. Zijn zoon Hendrik Jan en later diens zoon Wim, dus drie generaties, waren belast met het opwinden van de torenklok. Er zijn van die dorpsgebruiken die generaties lang bij een en dezelfde familie behoren. Elke zaterdag (later elke vrijdag) werd de steile trap naar boven beklommen alwaar het

uurwerk zich bevond en met een grote slinger begon dan het opwinden. 300 slagen. 150 slagen voor het uurwerk en 150 voor het slagwerk. Het was een zwaar karwei. De onderhangende gewichten zijn loodzwaar, ongeveer 40 cm lang en 20 cm breed. Tijdens de restauratie van de kerk (1980-1982) werd alles electrisch gemaakt en stopten de werkzaamheden van de heer Stijnis. De M-status van de luidklok kon niet verhinderen dat hij in de oorlogsjaren toch uit de toren werd gehaald en bestemd was voor omsmelten tot wapentuig voor de Duitse krijgsmacht.

In juni 1941 werd de eerste “Metalverordnung” van kracht; klokken werden nog vrijgesteld. Een jaar later op 23 juli 1942 kwam de 2e “Metalverordnung”. Nu vielen ook luidklokken, carrillonklokken en bierleidingen onder de verordening. Begin januari 1943 werd bepaald dat ook de met “M” gemerkte klokken weggehaald moesten worden. De verwijdering stond onder leiding van de “Rustungs Inspection” (bewapenings inspectie). Het weghalen uit de torens werd opgedragen aan “General Unternehmer” aannemer P.J. Meulenberg uit Heerlen, bijgenaamd “Klokken Peter”. Omdat deze meneer ook de klok uit de Heerjansdamse toren verwijderde, kunnen we er van uitgaan dat zeer waarschijnlijk ook deze klok door hem weggehaald is. De Zuid-Hollandse klokken werden op het terrein van de glasfabriek te Leerdam opgeslagen om uiteindelijk naar de wapenindustrie in Duitsland vervoerd te worden.

Maar zover kwam het niet. Toen de 65-jarige Dordtse schipper J. van Dijk gevraagd werd de klokken naar Duitsland te vervoeren, weigerde hij. Of hij daarna ondergedoken is, vermeldt de geschiedenis niet. Wel dat zijn 150 ton metend klipperschip HOOP OP ZEGEN bouwjaar 1879 op 23 oktober 1944 door de Duitse Wehrmacht gevorderd werd en dat een zogenaamde “Surrogaat-schipper”, wiens naam niet bekend is, bereid gevonden werd op het schip te stappen en het naar Duitsland te brengen. Het schip werd te Leerdam beladen met 107 M-klokken met een totaal gewicht van 56,722 ton en 148 carillonklokken met een totaal gewicht van 15,950 ton. Het schip is nooit in Duitsland aangekomen. “Tengevolge van slecht of in ’t geheel niet aanwezig zeemanschap” zonk het schip voor de Urker kust van het IJsselmeer (1), aldus vermelden de stukken. Het schip was verloren maar de klokken konden na de oorlog, op zeven na, weer naar de eigenaars terug. (Zes Delftse klokken waren in 1946 nog niet gevonden en één is er kapot gevallen).

Wat moest een kerkelijke gemeente zonder klok? De tijdelijke oplossing werd gevonden op een van de sloperijen langs de Veersedijk en wel in de vorm van een ijzeren treinwiel. Dit wiel werd op de plaats van de verdwenen klok gehangen. Bij het slaan van de klokhamer op het wiel gaf dit een luide klank. Het treinwiel staat nog steeds als een monument boven in de toren.

Hoe liep het af met schipper Van Dijk? Welnu, zijn hele bezit aan bedrijf, woning met inboedel enz. was verloren en hij was gedwongen te leven van een uitkering van het District Bureau Verzorging Oorlogsslachtoffers ten bedrage van veertien gulden per week. Zo kon hij nooit meer een eigen schip in de vaart brengen. Het schip had in 1879 *f* 9.000,- gekost. Het laten bouwen van een zelfde schip werd door de Rijksinspectie Kunstbescherming op 12 juni 1946 geschat op *f* 15.000,-. Uiteindelijk ontving van Dijk uit een waarborgfonds *f* 2.990,- bestemd voor de aankoop van een sleepboot, waarop de zoon van de schipper ging varen.

TOT SLOT

Mensen veranderen, tijden veranderen, oude gebruiken verdwijnen. Wim Stijnis woont niet meer in de smederij. Het bedrijf is opgeheven. De klok wordt niet meer met de hand opgewonden. Het met de hand luiden van de klok vóór de kerkdienst door “Hannesie” Penning is verleden tijd. Maar vanuit de toren met bovenop de haan als symbool van waakzaamheid klinkt weer het oude vertrouwde klokkengeluid, wat al sinds eeuwen het volk ter kerke roept. Het onderschrijft de betekenis van het klokluiden.

“Ik roep de levenden naar Gods huis en de doden naar Gods akker”.

Dat het zo moge blijven.

Met dank aan mevr. A. Verseveldt-Sesselaar en mevr. A. Boshuizen-Dorsman. Ondergetekende kon soms woordelijk hun onderzoekswerk overnemen.

Overige bronnen: mevr. N. v. Noord-Zijderveld in het blad “Gemeente zijn”, kerkblad voor de plaatselijke Gereformeerde Kerk.

Dhr. W. Stijnis.

(1)De ene bron H.J. v. Nieuwenhove, 10 april 1893 Braricom meldt “dat het schip gezonken is tegen de in aanleg zijnde dijk van de Noord-Oostpolder”.

Een andere bron, de Rijksinspectie Kunstbescherming in een brief van 12 juni 1946, meldt "Bij Urk is gezonken".
Misschien sluit het een het ander niet uit.

C. Lagendijk

VANDALISME VAN KERKBEZOEKERS IN DE VORIGE EEUW.

Wij ergeren ons, denk ik, van tijd tot tijd allemaal wel eens aan de één of andere vorm van vandalisme. Terecht. Wie echter meent dat het vooral een hedendaags verschijnsel is, vergist zich schromelijk. Neem als voorbeeld de hieronder opgenomen tekst. Helaas hadden jongelui (?) de fraaie banken in de oude Hervormde Kerk aan de Kerkstraat, toen nog de Gereformeerde Kerk geheten, beschadigd. Van de pilaren konden de onverlaten ook niet afblijven. Degenen die met het toezicht belast waren en de kerkmeesters wilden herhalingen voorkomen. In september 1809 werd daarom het volgende bekend gemaakt.

Waarschouwing

De Commissie van Oppertoezicht over de goederen behorende tot het Gereformeerd Kerkgenootschap te Zwijndrecht, mitsgaders Kerkmeesters aldaar, bij Inspectie van het Kerkgebouw bevonden hebbende, dat verscheiden onverlaten, en veragters van den Godsdienst, wel verre van met dien aandacht, welke men onder de waarneeming der Godsdienst Oeffeningens op dezelve behoorde te vestigen, zich in tegendeel schijnen te verstouten om de Banken in de Kerk, Zoo met het daarop snijden van letters op Namen als door het afsnijden van dezelve op de Palen in dezelve staande, aanmerkelijk te benadeelen; - waarschouwt hier bij een ider te zorgen, dat des aangaande geene benadeeling meer geschiede; als zullende de geene die bevonden mogten werden zich aan hetgeent voormelt is schuldig gemaakt te hebben, zonder eenige oogluiking aan den Heere Bailliuw van Zuyd-holland als kwaadwilligen aangegeeven en daarna gestraft werden.

Zwijndrecht den 17^e van Herfstmaand 1809.

EEN OVERLIJDENSAKTE UIT SOERABAJA

De overlijdensakte die wij hieronder zullen weergeven, deed er bijna vijftien maanden over om vanuit Soerabaja in Zwijndrecht aan te komen. Nadat wij deze akte hadden gelezen was onze nieuwsgierigheid gewekt en wij hebben dan ook getracht meer te weten te komen over de erin genoemde Pieter Bakker dan het weinige dat men in Soerabaja kennelijk van hem wist.

Voor al het "zijnde het niet bekend of de overledene al dan niet gehuwd is geweest" zei veel, zo niet alles, over de verhouding tot het lagere personeel.

No. 128

Uittreksel uit het register tot inschrijving der acten van overlijden, gehouden te Soerabaja in het jaar achttienhonderd vijf en zestig.

Voor de dienst
no. 83

Heden den twaalfden Juny achttienhonderd vijf en zestig heb ik Pieter Frederik Wegener, gewoon ambtenaar van den burgerlijken stand te Soerabaja ontvangen ene schriftelijke aangifte van overlijden aan deze acte gehecht, luidende van woord tot woord als volgt: Militair Hospitaal te Soerabaja. Heden den twaalfden Juny achttienhonderd vijf en zestig wordt door ons ondergeteekenden Robert Hantin Reijneke, directeur van het Militair Hospitaal te Soerabaja en de officier van gezondheid der eerste klasse Carl Friederich Adolph Schneider bij datzelfde gesticht dienstdoende ter inschrijving in het register van den burgerlijken stand te Soerabaja aangifte gedaan, dat op den elfden Juny achttienhonderd vijf en zestig des avonds ten acht en een half ure in het hospitaal in hoofde dezes vermeld, is overleden Pieter Bakker, geboren te Zwijndrecht in Zuidholland, oud negen en twintig jaren, van beroep matroos der derde klasse, behoorende tot de equipage van Zijner Majesteits Korvet Zeus, wachtschip te Soerabaja, laatst gewoond hebbende te Zwijndrecht in Zuidholland, zijnde het niet bekend of de overledene al dan niet gehuwd is geweest, zoon van Pieter Janszoon Bakker en Metje van Nugteren, beroep en woonplaats onbekend. Geteekend Reijneke, Schneider. En is na inschrijving van gemelde aangifte deze acte door mij ondertekend. Geteekend Wegener.

Voor eensluidend uittreksel uitgegeven den 14 oktober achttienhonderd vijf en zestig door mij gewoon ambtenaar van den burgerlijken stand te Soerabaja, geteekend Wegener.

Gezien de legalisatie der bovenstaande handteekening van Pieter Frederich Wegener gewoon ambtenaar van den burgerlijken stand te Soerabaja door ons President van den Raad van Justitie te Soerabaja, geteekend Mr. M.P.A. Coster.

Gezien voor legalisatie der handteekening van Mr. P.A. Coster, President van den Raad van Justitie te Soerabaja, de gouvernements secretaris, geteekend van Stavenscarspel.

Gezien voor legalisatie der handteekening van den Heer van Stavenscarspel, secretaris van het Gouvernement van Nederlandsch Indië.

's-Gravenhage den 25 Augustus 1866. Voor den Minister van Koloniën De Secretaris Generaal, geteekend Feith.

Gezien voor legalisatie der handteekening van den Heer J.P. Feith Secretaris Generaal bij het departement van Koloniën. 's-Gravenhage den 30 augustus 1866. Voor den Minister van Marine, de Secretaris Generaal Conmeijer.

Bovenstaande acte den achtsten september dezes jaars ontvangen in het register van overlijden onmiddellijk door ons ingeschreven, de Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te Zwijndrecht, Brouwer.

Dan neemt Pieter dienst bij de Koninklijke Nederlandsche Marine.

In de æNamenklapper van Schepelingen 19^e eeuwæ, die wij hierbij gedeeltelijk weergeven, staan alle gegevens over die periode tot aan zijn overlijden.

Hij wordt op 1 July 1864 aangenomen te Rotterdam “als Ligtmatroos voor den tijd van acht jaren voor de rol van Zr. Ms. Wachtschip te Hellevoetsluis”.

Hij ontvangt een premie van *f* 24,- en als aanbrenggeld *f* 8,-.

Op 15 september 1864 wordt hij geplaatst op de “Adolf Hertog van Nassau”.

In het scheepsjournaal van dat schip lezen we:

VOORNAAMEN Achternaam	NAAM en VOORNAAM der afgevaardigden en van hunne ouders, plaats en datum van geboorte, en laatste woonplaats.	WANNEN en WAAR te dienst gekomen, en voornamen der vertindelen.
7600	<i>Bakker</i> <i>Pieter</i> van <i>Pieter Jansz</i> en van <i>Moijje van 't Ruyt</i> } <i>van de</i> geboorte te <i>Terzandrecht (2de N.O.)</i> den <i>6 Januarij 1836</i> laatst geboort te <i>Terzandrecht</i>	In dienst den <i>1 Julij 1866</i> aangeworven te <i>Rotterdam</i> als <i>Lijfmeester</i> voor den tijd van <i>acht jaren</i> voor de rol van <i>2de M^{te} Wachter</i> te <i>Wettendijk</i> penning <i>124.-</i> verlof <i>1/3.-</i>
SIGNALEMENT BIJ KIENE IN-DIENST-TREKING. Lang 1 el, 7 palm, 6 duim, = streep. aangrijp <i>oraal</i> voetsteel = ogen <i>blauw</i> haar <i>grijs</i> neus <i>grijs</i> kin <i>spits</i> hals <i>blond</i> verkleuringen al verkleuringen telkens <i>pechdelig</i>		

Koninklijke Nederlandsche Marine
 Journaal van Zr. Ms. Fregat met stoomvermogen
 Adolf Hertog van Nassau

van 450 paardenkrachten, den 21^e Augustus 1864 in dienst gesteld, met eene bemanning van 500 koppen, onderbevel van den Kapitein ter Zee O.A. Uhlenbeck en gewapend met: (niet ingevuld), loopende van 21^e Augustus 1864 tot en met den 7^e Juli 1865.

Zondag den 21^e: Wind kompasrond, buiig, opklarende lucht, goed weder, ten 8h nadat vlag, geus en wimpel gehesen waren werd Zr. Ms. Stoomfregat Adolf Hertog van Nassau met de gebruikelijke formaliteiten door den Equipagemeester aan den Kapitein t/Z Uhlenbeck overgegeven en alstoen in dienst gesteld.

Vrijdag 16 September 1864: Ten 9h30 meerden van de wal los en verhaalden naar sluis, ontstaken ten 9h30 de vuren, hadden ten 11h stoom op, zetten ten 12h30 de machines aan, waren ten 1h uit de haven en zetten toen voorgoed aan van langzaam tot halve kracht, konden slecht stoom houden omdat de steenkolen uitgedroogd en uiterst fijn waren.

Het schip ligt dan op de reede van Vlissingen waar volgens het journaal nog allerlei zaken op orde moeten worden gebracht en vertrekt vandaar op Zaterdag 15 Oktober 1864.

Reede Vlissingen

Vervolg van Zaterdag 15 October 64

De wind N. ligt Bew.lucht goed weder. Ten 9h Parade Hijschen vlag en voeren Bakspieren in - lichtten katten en kipten B/b anker - Ten 9.15 hebben geligt anker. Stoomden langzaam aan achter Zr. Ms. Korvet Prins Maurits omlopende tusschen dit Korvet en de wal van de Reede - bedankten voor het saluut met de vlag van meergenoemd Korvet - Joelden driewerf voor de Maurits en voor de stad. - Salueerden de Schout bij Nachts vlag met 13 schoten waarvoor bedankt werden - gaven extra oorlam en stoomden ten 9³/₄ de werktuigen aanzettende tot Volle kracht om de W ¹/₂ Z de Wielingen in.

Beperkte Zeewacht.

D. van den Steen

Pieter Bakker's reis naar de Oost was begonnen.

Tijdens de reis wordt op 19 februari 1865 bevorderd tot Matroos 3^e klasse. Op 30 mei 1865 wordt hij geplaatst op het Korvet Zeus, het wachtschip van Soerabaja en op 11 juni van dat jaar overlijdt hij in het hospitaal aldaar aan de gevolgen van cholera.

Pieter Bakker werd op 6 januari 1836 in Zwijndrecht geboren als zoon van Pieter Janszoon Bakker, kleermaker, geboren in Meerdervoort op 24 april

23	24	25	26	27	28
Aanwijzing in den alomtoest.	Stand der voorloep.	Aanwijzing van het gebruik der expansiotoestellen.	Stoomkosten verbruik per wacht.	Water bij de pomp is Ned. dalman.	Hoe de kompassen liggen.
AANMERKINGEN, MANOEUVRES, VERRIGTINGEN, ONTDEKKINGEN, OBSERVATIE, VOORVALLEN, ENZ.					
AANMERKINGEN, WAARNEMINGEN EN OPMERKINGEN VAN DEN KOMMANDERENDEN OFFICIER.					
29	30	36.			

Monday • Saturday 15 October 66.

[illegible]

A. J. Menden Steer

1798 en Metje Pietersdochter van Nugteren, geboren in Zwijndrecht op 11 november 1793. Zij trouwen in Zwijndrecht op 29 oktober 1824.

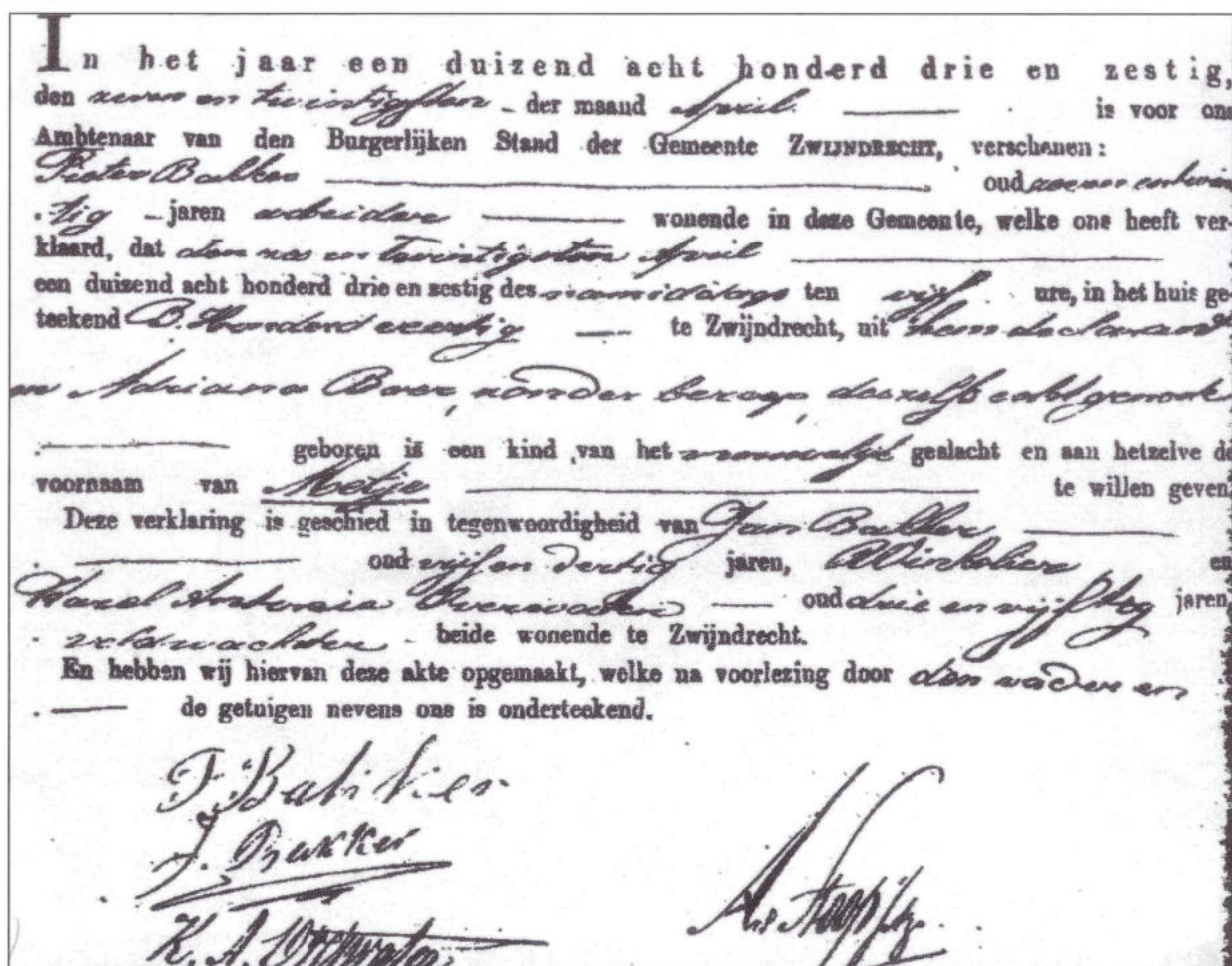
Hij vertrekt op 25 januari 1861 naar Tholen; zijn moeder is inmiddels op 30 januari 1856 in Zwijndrecht overleden.

Op 19 december 1861 woont hij echter weer in Zwijndrecht zoals wij zien als hij op die datum het overlijden van zijn vader aangeeft.

Op 31 oktober 1862 trouwt hij in Zwijndrecht met Adriana Boer, geboren op 3 januari 1832 in Oud Beijerland en wonende in Dordrecht.

Zij is een dochter van Maarten Boer, arbeider, geboren en overleden in Oud Beijerland. Resp. 12 april 1801 en 29 maart 1873 en Teuntje van der Schoor, geboren in Oud Beijerland in 1803 en overleden aldaar op 12 maart 1872.

De dochter van Pieter en Adriana, Metje Bakker, wordt op 26 april 1863 in Zwijndrecht geboren.

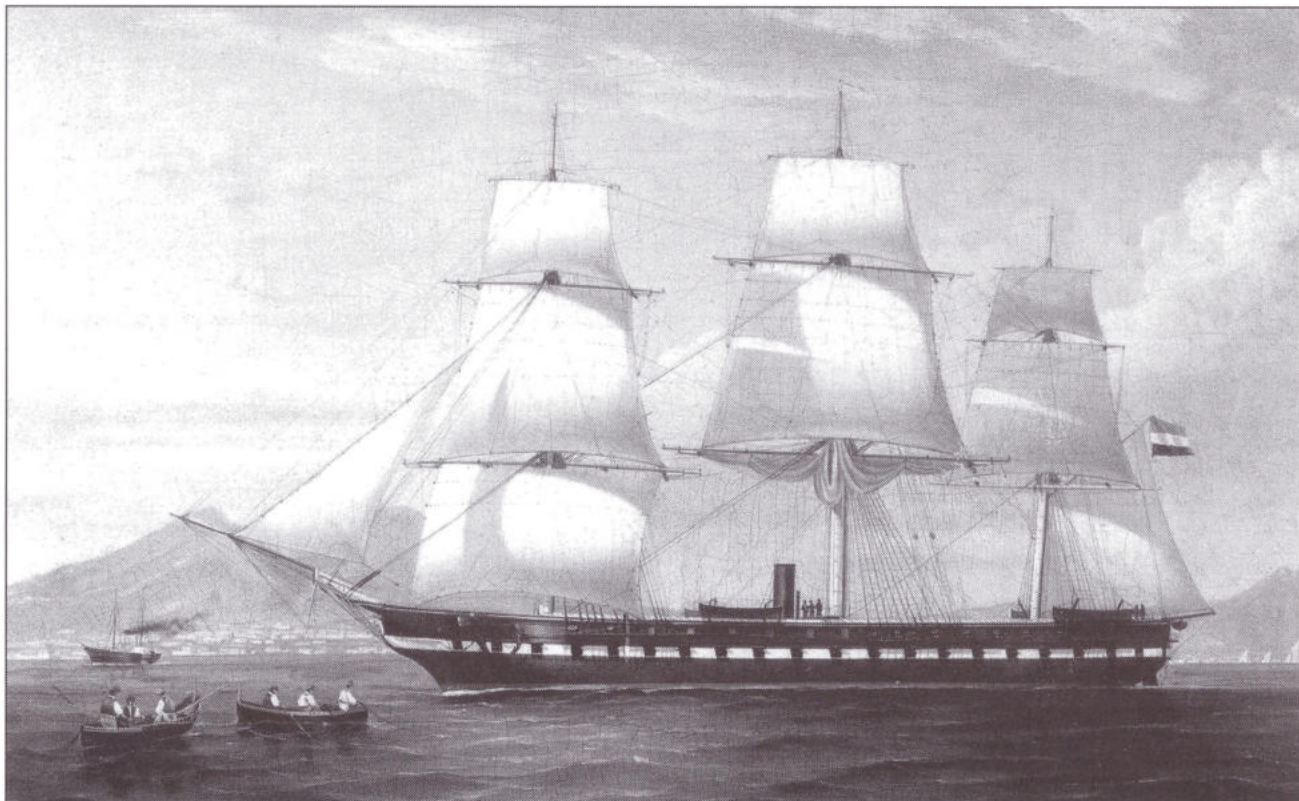
Zijn vrouw gaat met hun dochtertje terug naar Oud Beijerland waar zij in de Kerkstraat op nr. 189 het beroep van winkelierster uitoefent.

Dochter Metje trouwt op 16 juni 1887 in Oud Beijerland met Teunis Blok, geboren in Mijnsheerenland en evenals zij 24 jaar oud.

Zij overlijdt in Oud Beijerland op 2 april 1947 op 84-jarige leeftijd.

Tot zover onze speurtocht naar aanleiding van die overlijdensakte uit Soerabaja die er zo lang over deed om in Zwijndrecht aan te komen.

T. de Heer

De “Adolf Hertog van Nassau” waarop Pieter Bakker naar Nederlands Oost Indië ging.

De “Adolf Hertog van Nassau” waarop Pieter Bakker naar Nederlandsch Oost Indië ging, was een houten schip met een waterverplaatsing van 3750 ton en een motorvermogen van 450 PK. De afmetingen waren 62,36/72,86 x 15,72 x 6,80 meter. De bemanning bestond uit 500 koppen en het schip was bewapend met 51 stukken.

Het werd op 4 december 1858 op de Rijkswerf in Vlissingen op stapel gezet, in 1861 te water gelaten en op 21 augustus 1864 in dienst gesteld.

In 1914 werd het, na vanaf 21 april 1879 in Willemsoord als wachtschip te hebben gediend, voor de sloop verkocht.

De foto is een reproductie van een schilderij in olieverf van een onbekende schilder. Het is in het bezit van “Helders Marine Museum” te Den Helder.

Bron: Collectie Instituut voor Maritieme Historie, Marinestaf Koninklijke Marine.

NOG EENMAAL DE ZWIJNDRECHTSE VEREN

Door diverse auteurs worden in hun geschiedenis van Zwijndrecht drie schuitenveren beschreven, te weten: het veer van H.I.Ambacht, vanuit de Oostkeetshaven naar de Buitenwalevest te Dordrecht, het veer van Zwijndrecht naar het Blauwpoortsp plein te Dordrecht en het veer van de Steenenkamer in Meerdervoort naar De Mijl.

Echter in Art.1 van de “Nieuwe Ordonnantie over de veeren der Stad Dordrecht, Hendrik Ido Ambacht en Zwijndrecht gemaakt bij de Ed.Heeren van den Gerechte der gemelde Stad, van 21 April 1791”, staat vermeld: “Dat de schuitvoerders zoo van de Stad Dordrecht als van de veeren, de Oostersche Zoutketen, Zwijndregt en Westersche Zoutketen, vrij, en ongemoeit zullen mogen vaaren, namentlijk, die van de Stad Dordrecht, onder Hendrik Ido Ambacht en Zwijndregt op de Stad Dordrecht”.

Er blijkt dus vanuit de Westkeetshaven ook een veer op Dordt geweest te zijn.

De hierbij geplaatste ets van Aart Schouman lijkt de ordonnantie te bevestigen. De vorm van de havenmond en de plaats hiervan ten opzichte van de Grote Kerk maken duidelijk dat dit wel de Westkeetshaven moet zijn. Maar liefst acht schuiten heeft Schouman in deze prachtige ets verwerkt.

Ontleend aan het boek “Van Aardappelmarkt tot Zwijndrechts Veerhoofd”, geschreven door Mieke van Baarsel, zijn nog de volgende omschrijvingen: “Het Zwijndrechtse Veerhoofd.”

Het Zwijndrechtse Veerhoofd lag, zoals de vermelding van 1445 aangeeft, achter de Zwijndrechts- of Dolhuisstraat, in de stadsgracht.

Van hier vertrok de veerboot naar Zwijndrecht.

Wanneer het veer verplaatst is, valt niet te zeggen. Misschien was de oude Vuilpoort nog een poosje de vertrekplaats, tot omstreeks 1630 het veer verplaatst werd naar buiten de Blauwpoort.

1445: 't hoeft after an die Swijndrechtse straat (OSA 434 fol.68).

1450: dat Zwindrechtsche hoeft (OSA 436 fol.661).

Het Zwijndrechtse Veerhoofd - geen officiële naam - was de vertrekplaats van het Zwijndrechtse Veer aan het Blauwpoortsp plein. Het veer heeft hier van ca. 1630 tot 1966 aangelegd.

Gezicht op de stad, ter hoogte van Vuilpoort en Hooikade, 1771

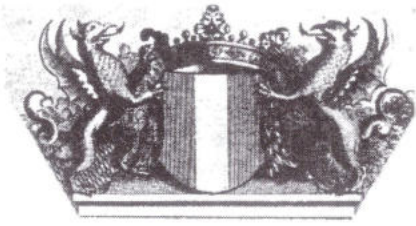

*Het Blauwpoortsplein ± 1850, met de zeilpont en veerschuiten.
De Blauwpoort op de achtergrond is in 1910 afgebroken.
De naam Blauwpoort is ontleend aan de kleur van de dakbedekking.*

De betekenis van het nummer bij de veren:

- 1) Het veer tussen Zwijndrecht en Dordrecht (Blauwpoortsplein). Het belangrijkste veer, hier konden immers ook rijtuigen e.d. worden overgezet.
- 2) Het veer van H.I.Ambacht, vanuit de Oostkeetshaven naar de Buitenwalevest te Dordrecht.
- 3) Het veer vanuit de Westkeetshaven naar de Zwijndrechtse Straat (Dolhuisstraat), lopende van de Voorstraat naar de stadsgracht (Spuihaven).
- 4) Het veer van de Steenenkamer in Meerdervoort naar de Mijl.

**ORDONNANTIE
VAN 'T
VEER OP SWYNDRECHT**

gemaakt bij Mijn Ed.Heeren Burgemeester en de Regeerders der Stadt Dordrecht.

I

Eerstelyck dat van nu voortaan geene Schuyt-Voerders van hier binnen, eenigh volck ofte ander Vragten sullen mogen aannemen op het Swyndrechtsche Veer, maer sullen haer laten genoegen met t gene van de zyde van de Stadt af over sal willen varen, en waer haer eijgen volck, dat sij alhier hadden gebraght, ende daen naer sy soo lange hebben liggen wagten, sonder tusschen beyden eenige ander Reyse gedaen te hebben, op een boete van drie gulden telcken te verbeuren.

II

Enden en sullen van gelycke geene schuyt-voerders van 't voorsz. Swyndrechtsche Veer eenigh, volck ofte ander Vraght in mogen nemen aen de Stadt, dan sullen alleen hebben tgene op 't Swyndrechtsche Veer vallen sal, t en ware haer eygen volck, dat sy alhier aen de Stadt hadden gebraght, sonder tusschen beyden eenige ander Reyse gedaen te hebben, gelyck hier boven staet, alles mede op een boete als boven.

III

Ende op dat de huysluyden ende alle ander Passagiers bequamelick mogen werden gedient, ende met onbehoorlick geterationeert, soo en sullen de voorsz. Schuyt-voerders voor het Veerschat niet meer mogen eyschen, dan sulcx als hier naer gespecificeert staet:

Van een persoon alleen twee stuyvers.

Van twee personen twee stuyvers.

Van vier personen twee stuyvers.

Van vier personen ende meer elck eenen halven stuyver.

Kinderen die op den arm konnende gedragen werten, sal niet van betaelt worden.

Kinderen daer boven tot twaelf jaren toe half gelt.

Kinderen daer boven heel gelt.

III

Ende dit alles bij goed weder, dan bij storm ofte harden wint, soo wanneer niet alleen eenige, maar alle de Molens met de vier roeden geswicht gaen, ende totter halver Roe toe zijn in gehouden, sullen de voorsz., schuytvoerders hebben dubbelt gelt, mits als dan hebbende twee kloecke mannen op een schuyt, ende bij extra ordinaris IJsganck sal in dien gevalle 't loon gestelt werden tot discretie van mijn E heeren.

V

Ende om alle Passagiers wel voort te helpen, sullen deselve schuytvoerders, ten versoecke van de passagiers, terstont gereet moeten zijn om over te varen, met de Vracht van de bovengeschreven twee stuyvers, soo wel dien schuyt-voerder die de Voor-reys gewonnen heeft als andere, ten ware eenigh volck op de kant stont die mede wouden over varen, al eer bij hij afgesteken is, dewelcke hij dan mede sal mogen innemen, maar zijn touw losgemaect zijnde, sal moeten voortvaren ende niet weder aanleggen, al t'samen op een boete van drie guldens t'elcken te verbeuren.

VI

Ende of t geviel aen de Zijde van de Stadt e geen schuyten en waren, sal men mogen nemen de schuyten van Overen, ende des gelycks aen d'ander zijde geen schuyten gereet zijnde, sal men mogen nemen schuyten van de Stadt, ende sal het oock alle Passanten vrij staen, twee stuyvers betalende, al sulcken schuyt te mogen nemen, als t hen-luyden goet dunken sal, ende yemandt haest hebbende, een halven stuyver betalende aen den genen die aen leyt, sal vermogen met een onvrije schuyt af te varen.

VII

Dat oock van nu voortaan niemant van de schuyt-voerders, wonende buyten de Stadt, in 't Wilgen-bosch of te elders, aen eenige Visschers ofte Vent-jagers schuyten aen boort sal mogen aen-nemen, omme den selven aen de Vischmarckt te brengen, maer sullen wanneer de Poorte zij geopent sal t'samen buyten de Vuylpoort, om de selve Reyse te hebben, moeten dobbelen ofte loten, op een boete van drie gulden t'elcken te verbeuren, ten ware den schipper ofte Vent-jager buyten de Stabort beneden ende niet en konde voort komen, in welcken gevalle de schuyt-voerders buyten wonende, deselve Reyse mogen aennemen voor het opgaen van de Voort, sonder bekroon van yemant.

VIII

Ende in gevalle eenige Visschers ofte Vent-jagers bij nacht voor-by de Stadt quamen, ende voort wouden varen, niet konnende wachten dat de Poort open gaet, sullen vermogen alsolcken schuyt aen boort te roepen omme haren visch aen de Marckt te brengen als het hen gelieven sal, mits dat het schuyten syn van deser syde, ende niet van Swyndrecht.

IX

Dat oock soo haest de Blauwpoort 's morgens open gaet alle schuyt-voerders, aldaer terstont sullen moeten werpen, wie de voor-reys hebben sal, ende sullen alle absenten daer niet synde, van haer werpen versteken zijn, al waert 't schoon dat eenige schuyt-voerder (buyten zynde) hem daer niet daddelick by en voegde gedurende het loopen van de Steenen.

X

Ende en sullen oock geenige schuyt-voerdres niemant, meerder loon als hierboven staet mogen of dringen ofte af perssen, op een boete van drie gulden t'elcken te verbeuren, ende syn schuyt soo lange moeten gesloten leggen, tot dat hy de voornoemde boete heeft betaelt. Ende sullen dese ende alle andere Boeten hier inne begrepen, alt'samen moeten komen ten profyte van 't Kleyn schippers Gilde, blijvende de Ordonnantie by mijne E. Heeren gemaect op t Overvaren met de Pont al t'saemen onvermindert in haer geheel.

Ende dat alles op provisie, tot dat anders sal zijn gestatueert. Actum den 8 October, 1647.

In kennisse van my

M.Berck

Ende gerenoveert op den 27 November 1696.

In kennisse van my als secretaris.

Johan de Witt

Te Dordrecht, gedrukt by Simon Onder de Linde, Boekverkooper, Ordinaris Stads Drukker, wonende aan de Vis Marct. 1696.

Stadsnieuws

Den laatsten tijd heerscht te Zwijndrecht een buitengewone drukte. De nieuwe industrie in zilverwitte uitjes, die voor enkele jaren naar deze gemeente werd verplaatst, begint zich thans hoe langer hoe meer uit te breiden. Dagelijks gaan een menigte vrouwen en kinderen, uit den minderen stand, vice versa van Dordt naar Zwijndrecht, om aldaar de uitjes bij 16 K.G. tegelijk te gaan halen, die dan later, van de schil ontdaan, teruggebracht en in vaten, inhoudende c.a. 600 en 300 K.G. elk, naar Engeland worden verzonden.

Drie handelaars houden zich, voor rekening van Rotterdamsche, Amsterdamsche en Londensche firma's, hiermede bezig. Vroeger verduurzaamde men de uitjes in Engeland zelf, maar aangezien daar te veel geld voor arbeidsloon moest uitbetaald worden en het in ons land voor vrij wat minder kon geschieden is men op het idee gekomen, dit door de Hollanders te laten doen en wel in een plaats, waar juist zulke commissionairs woonden en die ook tevens voor het verrichten van dezen arbeid zeer geschikt was.

Een betere plaats dan Zwijndrecht kon men hiervoor moeilijk vinden, zoodat nu, reeds 6 à 7 jaar, veel menschen, zoowel van Dordt als Zwijndrecht er een aardig duitje door verdienen; want, wanneer men rekent dat men voor het schoonmaken der uitjes per 16 K.G., hetwelk een vierde van een gewoon Hollandsch mud is, 60 à 75 cent, al naar gelang er veel of weinig behoefte aan werkkracht is, uitbetaalt, en er in één seizoen wellicht 5000 balen, elk inhoudende 50 K.G., worden schoongemaakt en er door elkaar per baal f 2 aan arbeidsloon wordt verdiend, dan worden aan die 5000 balen 5000 x f 2 of 10000 gulden, alleen voor 't schoonmaken uitbetaald. 't Spreekt vanzelf, dat deze getallen slechts bij benadering zijn opgegeven, want de controle voor de juiste opgave ontbreekt. Dit doet er trouwens ook minder toe. Deze zilverwitte uitjes worden voornamelijk geteeld te Ammerzode in Gelderland, de dorpen aan de Maas en de laatste jaren is men dit ook in St. Philipsland en Tolen gaan beproeven en blijkbaar wel met succes, want naar gemeld wordt, teelt men van 1 H.A. ongeveer 250 balen, 't welk een bruto-opbrengst van zoowat f 1000 oplevert.

HEER OUDELANDS AMBACHT IN REP EN ROER

Jan Melse Groenenburg, pachter van de visrechten in de Devel, was er niet blij mee omdat er volgens zijn eigen woorden “dachelijcks hoe langer hoe meer grote menigte Hengelaers coemen uit de stad van Dordt en de visschen met heure gereetschappen in den Graeffelickheijts water en de visscherie genaempt den Devel. Onder welcke Hengelaers groote menigte is die gebruijcken vele gereetschappen die genaempt worde Kardeels, ses angels hebbende en dubbelde weerhaeken, met welke gereedschappen gevangen werden een groote menigte van snoucken, baervisschen en de palinghen tot groote schade en de achterdeel van den requirant”. Terwijl de huurman vermaant wordt geen netten of andere gereedschappen in de Devel te bevestigen.

Op de vraag van Croonenburg of hij ook van de gevangen snoeken kon kopen, kreeg hij ten antwoord: “Weij, weij en vercoepen ghene snouck nijet, weij hangense in de roock ende als die gedroogt sijn ist goede visch om te eten”.

Of zij hem hun manier van vissen wilde leren en waar zij woonden werd hem gezegd: “Je kunt zelf zien hoe wij de kardeels gemaakt hebben, wij wonen in Dordt in het Zuidwesten de havenzijde”.

Croonenburg, als pachter van het viswater, eiste van het gerecht van H.O.Ambacht het vissen van de Dordtenaren te verbieden.

Het gerecht van H.O.Ambacht echter, bestaande uit Schout Steven Aertsse en de Heemraden Sijmen Jansse, Herman Daniëlse en Cornelis Gerrisse, weten er kennelijk niet goed raad mee (de Dordtse invloed op de Zwijndrechtse Waard was groot) en bracht naar voren dat zij het vissen niet hadden gezien en meenden dat deze methode van vissen al vier of vijf jaren werd toegepast.

Tevens dacht men dat er door de vreemdelingen was gevist bij consent van de pachter zonder fraude.

“De pakketboot Dordt-Rotterdam bij windstille” door J.W.M. Turner, 1818

De Engelse schilder Turner bezocht op zijn 14^e jaar de Koninklijke Academie, waar hij oude meesters bestudeerde, inclusief de 17^e eeuwse Hollandse schilders. Turner was een veelzijdig schilder en gefascineerd door de Hollandse zeevaart, visserij en maritieme historie. Hij maakte tijdens zijn reizen in Holland in 1817, 1825, 1840, 1841 en 1842 meer dan zeshonderd schetsen. Hij bewonderde Rembrandt, Cuijp en Van de Velde. In navolging van Cuijp schilderde Turner het bovenstaande schilderij.

Colofon

“Swindregt Were”, een naam die naast “Swijndregt Were” al vroeg gebruikt wordt voor de Zwijndrechtse Waard, is het periodiek van het Historische Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht en de Historische Vereniging Zwijndrecht.

Het blad verschijnt twee tot drie keer per jaar en wordt gratis aan de leden toegezonden.

Redactie H.-I.-Ambacht:

C. Lagendijk

J. Smit

A. van der Linden

K. Popijus

Redactie Zwijndrecht:

drs. C.R. van den Berg

mw. E. Dreesens-van der Linden

Redactie-adres voor H.-I.-Ambacht:

Weteringsingel 84

3342 AK H.-I.-Ambacht

tel: 078-6814882

(tevens adres secretariaat

Historisch Genootschap Hendrik-Ido-Ambacht).

Redactie-adres voor Zwijndrecht:

Prins Bernhardstraat 30

3331 BR Zwijndrecht

tel: 078-6194677

(tevens adres secretariaat

Historische Vereniging Zwijndrecht).

Druk: Pro Patria Zwijndrecht

De verkoopprijs voor losse nummers: f 4,75

ISBN 90-

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de onder auteursnaam geplaatste artikelen.

